

historische kring huizen



Secretariaat: Mw. M. Brouwer-Nijeboer, van Houtenlaan 19,
1272 KC Huizen, tel. 54994

Ledenadministratie: Mw. T. Rooth, Punter 13, 1276 CX Huizen,
tel. 64535

Contactadres Redactie Berichtenblad: Mw. W. van Noppen,
Brede Englaan 12, 1272 GS Huizen, tel. 53783

H U I Z E R K R I N G B E R I C H T E N

11e jaargang nr. 2, mei 1990

Aan de leden,

Hierbij kunnen wij u tot ons genoeg wederom uitnodigen voor een leden-
avond. Op

dinsdag 8 mei 1990

komt de heer S. Nieuwenhuizen uit Blaricum ons in een avondvullend pro-
gramma iets vertellen over

BIJEN EN BIJENSCHANSSEN IN HET GOOI

De lezing zal uitvoerig worden geïllustreerd met dia's.

Plaats: de Boerderij, Hellingstraat 9. Aanvang 20.00 uur. Als gebruikelijk
is de toegang gratis voor leden en fl. 2,50 voor niet-leden.

Verder delen wij u het volgende mede. Tijdens de jaarvergadering van 29
maart j.l. is toegezegd dat in ons Berichtenblad door het bestuur gerap-
porteerd zou worden over de voortgang inzake de samenwerking met de twee
andere 'historische' organisaties in Huizen, te weten de Stichting Kleder-
drachtcollectie Gerrie Otten en de Stichting Huizer Museum, aan de ene
kant en de gemeente aan de andere kant. Een en ander met name ten aanzien
van onderdak voor onze Kring en de voorwaarden daaraan verbonden. Op het
moment dat dit blad persklaar gemaakt moest worden is het overleg nog aan
de gang. Wij hopen u in het volgende Berichtenblad op de hoogte te brengen
van de stand van zaken.

Tijdens het programma na de pauze van de jaarvergadering bleef de vraag
wat 'calicot' voor stof was onbeantwoord. Volgens het woordenboek is dit
een katoenen stof die oorspronkelijk uit Calcutta afkomstig was (vandaar
de naam).

Graag tot ziens op 8 mei a.s.

Met vriendelijke groet,

Het Bestuur

Gemeenteraadsverkiezingen in Huizen zo'n 80 jaar geleden

Ook deze weken nog staan de kranten nog vol van de nasleep van de gemeenteraadsverkiezingen van afgelopen 21 maart. Dat tachtig jaar geleden de gemeenteraadsverkiezingen ook al vergezeld gingen van campagnes en propaganda-materiaal moge blijken uit hetgeen ons lid de heer P. Wiersma heeft ontdekt!

Bijgaand verkiezingspamflet (zie blz. 3 en 4) voor een gemeenteraadsverkiezing in Huizen stamt uit ca. 1909. Dit pamflet heeft ca. 80 jaar achter een dichtgetimmerd trapgat gelegen in de woning Taandersstraat 12 en is bij een recente verbouwing weer gevonden.

Op de achterzijde staan de namen van de bouwvakkers die daar toen de woning hebben gebouwd, n.l. Antoon Jongerden, Willem van den Born, C. Vos en J. Brasser. De timmerman Willem van den Born had de gewoonte om bij een door hem verricht karwei zijn naam en de datum waarop het karwei gedaan was achter te laten en heeft toen hiervoor dit pamflet gebruikt en gedateerd 4 september 1910 (blz. 4).

De gemeenteraadsverkiezing zal dus omstreeks deze tijd gehouden zijn. Bij navraag bij de gemeente Huizen bleek, dat alle op de voorzijde (blz. 3) genoemde personen deel hebben uitgemaakt van de raad.

Jan Baas Kzn.	was lid van 05-09-1899 tot 02-12-1914.
Dirk Boerhout	was lid van 05-09-1905 tot 02-09-1919. en van 20-02-1930 tot 01-09-1941.
Jan Honing Kzn.	was lid van 04-01-1888 tot 07-09-1897. en van 05-09-1899 tot 05-09-1911.
H. Teeuwissen Czn.	was lid van 07-09-1909 tot 26-12-1929.

De heer H. Teeuwissen Czn. (Hendrik Teeuwissen, Corneliszoon) is de grootvader van ons lid mevrouw A. Kruijning-Teeuwissen.

Graag ondersteunen wij de oproep van de heer Wiersma aan de lezers om, wanneer dergelijke oude papieren worden gevonden, deze niet te vernietigen maar ze bij de Historische Kring in te leveren! Ze kunnen voor anderen, die met historisch of genealogisch onderzoek bezig zijn, waardevolle gegevens bevatten.



HISTORISCHE VERENIGING HOLLAND

*** HOLLANDSE STUDIËN *** In de reeks **Hollandse Studiën** verschijnt in januari als deel 24 'De boeken van de Grote of Sint Bavokerk' door Mw. W.C.M. Wüstefeld, over de geschiedenis van het Middeleeuwse boek in Haarlem. Het boek is bijzonder rijk in kleur geïllustreerd. Leden van de vereniging kunnen het boek bestellen door storting van f30,- (afhalen) of f35,50 (toezenden) op gironummer 35 93 767 t.n.v. Historische Vereniging Holland te Haarlem o.v.v. 'Bavo'. Het boek is ook in de boekhandel verkrijgbaar.

KIEZERS VAN HUIZEN!

Gelijk Ge weet, is ook als kandidaat voor LID van onzen GEMEENTERAAD gesteld de Heer

H. TEEUWISSEN Cz.

een ONPARTIIDIG en ONAFHANKELIJK man, die goed zijn weetje heeft en flink zijn woord kan doen.

Hij zou dus een sieraad in onzen Raad zijn.

Daarom, Kiezers, noodigen wij U dringend uit HEDEN Uw stem voor 4 leden van onzen Gemeenteraad uit te brengen op de Heeren

Jan Baas Kz.

Dirk Boerhout.

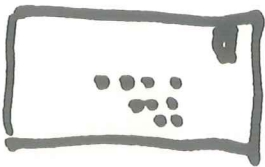
Jan Honing Kz.

H. Teeuwissen Cz.

VELE ONPARTIIDIGE KIEZERS.

Arthon Jonger de-
Wille van den Born
14 September 1910

C. W. A.
P. B. van der
A. B. van der



Deinsdag de 11e November 1924.

Waarde nicht,

Nou stakkerd, ut komt nijt vuul vur mar vandaag mot ik je toch zoô iets arg schrijven Janne! Heêl merakel.

Oôme Lammert en ik binnen d'r kapot van, eerlijk!

Vannacht is 't heêle zeutjen van Jan Spekkie ovvebrangd.

Echt waar. En dat fijn ik toch zoô snobbig vur die minsen.

Daer hem je nou je heêle leven lang vur loôpen beulen! En dan krijg je dat! Nou dee kannen vurloôpig d'r lui kook wel op, dat zal ik je zeggen.

Je weten toch zeker nog wel waar Jan van der Hulst z'n boerderijtjen had? An de Willemienestraet vlak achter dokter Obbink. Nou, dat heêle spul is in de hens êgaen en 't het zoô êbrangd dat ter gien reddden meer an was.

Ze hemmen d'r nog wel wât uit kannen sluupen mar 't is nijt vuul, naer ik hoor!

De heêle lucht was zoô roôd as bloed en too Oôme d'r bij kwam was ter niks meer te reddden.

Nou hem ik net dreffen Naadjn van Jan Spekkie êspreuken en dee zait dat ut êkommen is deur een gat in de kachelpijp. De pijp leup over de zolder en daer zat dat gat, zai ze. Nou nemen ze an dat ter een vonk deur dat gat êvleugen is want op dee plak is de brangd uittebreuken, zai Naadjn.

Zuk krijten as dee maid dee. Ze was heêlegaar uit ter doôn, want too zij bij de brangd kwam was alles al achter de rugge.

Naadjn woônt teugeswoordig an de Langestraet op de hoek van de Pleveênseweg, za'k mar zeggen.

D'r man hoorde snaks geklop en too had Naadjn nog êzait; „bel neênd man, ik hoor niks, gae toch slaepen...”

Mar effen later wier d'r weer op de vainsters êbongt en hoorde ze 't zelf ôk.

't Bleek naestan te wezen dee kwammen waarschouwen dat ter brangd was en too ze hoorden dat 't ter vaders boerderijtjen was dee in de brangd stung too is ze zoô van d'r pinnetjen ovvevullen... van de schrik, vanzelf.

Buiten kon ze zoô d'r ouwelijk huis in de brangd zien staen, zai ze... en 't was nêt of ze deur de grond gung.

Nou Jannetjen, dat wul ik loôven!

Zoô sneu nij, „as een mins zoo van z'n spulletjies of komt.

Jaren êlieên zaien de minsen dat Jan spekkoofer was omdat tie dat boerderijten vur nijt vuul centen het kannen koôpen van Jaap van Zwaantjen.

Mar vur een eenvoudig mins is fl. 3500,-- een dot centen, zeg nou zelf?

En nou is de stakkerd van een man spekkoofer ôf Janne!

't Zal je mar gebeuren.

Zelf zit ik ôk elke wijnter in de zeênigen as die rotkachel te harde brangd. Oôme lacht me dan wel uit mar nou het tie weeries kannen zien hoe gevaarlijk 't is. Eên vonkie en je heêle zeutjen staet in lichtelaaien.

Oôme is vast nog hellepen bij de brangd want ik zie dum in gien velden of wegen.

Margen bij daglicht mot tie marries effen op de zolder kijken of ter nog wat weg kan, want de minsen hemmen gien start of stiel meer over.

Mar daer kommen ze wel overheêne as ter mar gien leven mie êmeud is, zai meutjen Jans vroôger al... en dee kon't weten, want heur zeutjen is ôk ovvebrangd.

As Oôme voortzoô nog mot nuijws thuis komt dan schrijf ik dat wel onger an de brief.

En nou jouw brief.

We schrukken ons 't aapezuur Janne, too je schreven dat van Lookeren in 't ziekenhuis lag.

En weet je waarom we schrukken?

Nijt om die man Janne, mar... 't is zunde da'k 't zeg... mar we schrukken om jouw (en om Freek vanzelf).

Want hem je d'r welderies over nae êdocht, as meneer d'r gien meer is wat ter dan mot jullie gaet gebeuren?

Freek z'n baas kwijt! Jij je baas kwijt!

't Woônekie waar je misschien uitmotten! Freek het gien vak êleerd!

Allemol zaken waar je vandaag of marregen mie te maken krijgen en waar Oôme en ik de halve nacht van wakker êlegen hemmen. We hadden 't allebai zoô te kwaad dat we de heële breuk van van Lookeren vergeten wazzen.

(Zeg 't mar nijt teugen dum)...en vur ik 't vergeet...knapst tie al een bietjen op?

Bedenk wel, dat, as 't fout gaet, je de bruiloft wel op je buik kunnen schrijven. Zoô veer binnen Oôme Lammert en ik die nacht êkommen.

En meui van 't prakkezeren binnen we teugen vieren ovvezukken.

De aäre marregen zai Oôme; "tlijkt wel of ter een moker in m'n hoôfd zit, zu'k bonken".

Too hem ik mar nijt êzaid dat ik 't geveul had of ter iemand an 't zagen was in m'n hoôfd, want Oôme de man had algenog an z'n aigen.

Ik hem een stil hoopie dat je dat allang bespreuke hemmen (want je binnen echt nijt van gisteren) mar beloôf me dat je 't wel an zallen snijen zoô gauw as 't meugelijk is en 't nijt op z'n beloôp laeten.

't Is toch wel angstig evegoôd!

Dat van die verkoôp van je huizerkieren hem ik zeker verkeerd begrepen. Beter zoô dan aarst om, zeg ik altijd mar.

Dat je meubetjies wegkonnen sturen mot de boôt dat wist ik allang en dat hem ik je êschreven mar as jij 't beter weten dan leg ik me daer bij naer.

Neejen, d'r vaart gelukkig gien boôt over de hai, net zoô min as je naer de maan kunnen vliegen.

Mar goôd ôk, want aarst zouwen we dāt ôk noggeries gaen pramberen.

Hêgat, zukke aâkelige praat doô ik toch vandaag.

Dat komt vast deur die brangd van vannacht.

En dan nog wat.

Je motten zelf mar beslissen wanneer je die jurk wullen gaen koöpen
(je weten wel, vur 't trouwen).

Je hemmen d'r op zitten vlassen dat Oöme en ik miegaen die jurk koöpen
in Amsterdam.

Mar as je d'ries wisten hoe ik daer teugen op zie, Jannetjen!

Wat mot ik nou toch doön in een stad as Amsterdam, hî?

Kijnd, as ik jullui kwijtraak dan wijn je m'n nooit meer vrom, want as
ik dat an hoor van parte minsen dee d'r êweest binnen dan slaet de angst
me om 't hart. Echt!

Zoö zai Gijpie van Geerte Jan en Aarte Piet dat de trem, as je nijt op
zije springen, zoö over je heêne rijdt.

Oe heerokken, ik mot ter nijt an denken, daer!

Dus, as je 't nijt arg vijnden dan blijf ik vur 't zelfde geld thuis,
eerlijk waar.

Tuurlijk gae ik graeg mie, vanzelf en Oöme Lammert zait dat ik me an
zit te stellen, mar hij is een kerel, hij het makkelijk praten.

Nachtmerries hem ik d'r van.

Woedaggenacht zat ik (volges Oöme) stail over aainde in bedde te
schreëuwen: "Oe Lammért, help me, ik kan d'r nijt meer uit",
mot ik êschreeuwd hemmen.

Mar ik denk dat Oöme me opzit te stangen want ik weet ter zelf niks van of!

Die aakelige kerel van mijn!

Hij doöt gien liever as plaegen. We hemmen 't ongertussen toch wel goöd
samen Janne! Eên lieverd is 't!!

Mar 't is echt waar, as 't op de groöte stad ankomt dan bin ik een bange
schijterd. 't Is nou eënmol zoö!

't Is nèt iedere keer of ik 't hekkie hoor en dan denk ik dat Lammert d'r an
komt mar 't is niks.

Johan van Oldebarneveld mot êzaid hemmen op 't schavot: "Maak 't kort".

Dee keer zou ik 't ôk kort maken, mar 't is een klain bietjen uit
de hangd êleupen deur die brangd bij Jan Spekkie.

Vur dat ik ter nou een aainde an brai geef ik je nog een pinne op je neus
wat Ermelo betreft.

Zeuk ut in alle gevallen goöd uit en as 't noödig is hou je poöt stijf
want ter is niks arreger as een onzekere toekomst.

Ik neem mar an dat je vandaag of marregen wël naer darp kommen om de
leste dingen deur te praaten.

Volges mijn hem ik nou alles oppeschreven wat je mozzen weten!

Beterschap mot de ouwe man en de complementen an Coba en Freek
van Oöme en van mijn.

Meutjen Aartjen.

P.S. Oöme is nèt dreffen thuis êkommen, zoö zwart as roet.

Hij zait "alles is kort en kort verbrangd". 't Ja wat mot een
mins daer opzeggen! Daer sloöf je je nou je leven lang vur uit!

't Is wat!

gedag hoor!

(Eigen spelling van de auteur.)



Flevokamp' van de
Algemene Bedrijfsgroepen Centrale Huizen N.H.

Ter gedachtenis aan:
WILLEM JOHANNES VAN VELZEN
Geboren 20 augustus 1886
Districtsbestuurder van
de Nederlandse vereniging
van Fabriekarbeiders (sters).
Die in de strijd voor
Vrijheid en Recht
op 12 maart 1945 door de Duitse
bezetters werd gefusilleerd.
Hebben zijn vrienden van
het illegale blad "Paraat"
dit monument opgericht.

Opschrift van het monument.



HUIZEN WAT WAS JE MOOI!

Op het gevaar af uitgeroepen te worden dat ik roomser ben dan de Paus, wil ik toch wel proberen om eens te vertellen hoe mooi ons dorp zo'n 30 jaar geleden was.

Wij woonden op één van de mooiste plekjes van het dorp n.l. het "Flevo-Oord". Voor ouwe Huizers het "Rooie Kamp" van Willem Donkelaar. Ik denk dat we toen nog met ongeveer 14000 zielen waren, veel meer in elk geval niet.

Daar werkten en daar woonden wij met onze twee zonen en denk eraan dat er daar hard werd gewerkt, maar met plezier. Ook de zondagen dat wij niet werkten kon je tellen op de vingers van één hand.

Onze jongens waren op school bij mijnheer Flier in de Trompstraat, dus dat was fietsen naar het dorp elke dag. En als de jongens het pad af fietsten dan waren er dagen dat de reeën voor hun fiets het pad overstaken; moet je nou eens omkomen.

Voor ons huis stond een horizontale conifeer, elk voorjaar lag daar een nest eieren van een ringslang en die kwamen allemaal uit, prachtig die kleine dingen.

Er lagen overal zwerfstenen en als je op een warme dag zo'n steen keerde dan liepen de vuursalamanders onder je handen weg, om over de andere beesten die er rondliepen en vlogen, zoals kasselemaien, libbellen enz. nog maar te zwijgen. Kom er nog maar eens om.

Onder de brug waar wij over moesten naar huis was elk jaar een paartje visotters die hoorde je 's avonds fluiten, konijnen waren gewone dagelijkse gasten. Voor de eekhoorns moesten we de ramen sluiten, want als er fruit op tafel stond kwamen ze de eetzaal in om er van te eten.

Krielkippen liepen bij ons rond het huis en er werd er wel eens een gegrepen door een kiekendief.

Op mijn fiets ging ik vaak naar het dorp over de Driftweg, die was er al, maar waar nu de K.Doormanlaan is, was toen nog een kerstsparenkwekerij van Gerrit Schaap. De Kerkstraat was nog in de ouwe staat, prachtig met de "ouwe kerk" die stond centraal.

De Lindelaan had, echt waar mensen, aan twee kanten lindebomen. De hoefsmid werkte nog, die stonden nog wel eens een paard nieuwe hoeven aan te doen in het stalletje buiten. Dan fietste je de Eemnesserweg uit langs Philippo de Meentwachter en dan op de Gooilandweg was de erfscheiding van de Meent en zo ver je kon kijken was het weiland waar de koeien en andere dieren liepen van de Scharende Erfgooiers. Je keek tot aan de horizon, het was prachtig, nu kijk je tegen een woestijn van stenen aan, jammer.

Helaas kwam er ook een einde aan de uit de Riddertijd stammende Erfgooiers-gemeenschap. Dan klopte ik aan bij Philippo om te vragen of ik weidechampignons mocht zoeken en dat was altijd goed.

Ik ging ook wel eens vissen op een stuk grond van Arie Rebel waar een z.g. waai was en die snoek met die champignons waren een delicatessen, dat vergeet je nooit.

Zo en nu woon ik dan in zo'n buitenwijk en wandel ik erg veel op aanraden van de Weled. Geleerde Heer, welke waakt over ons lichamelijk welzijn.

's-morgens om acht uur ben ik buiten, onverschillig welk weer het is. Als je dan zo'n uur loopt gaan je gedachten hun gang.

Elke morgen die mij wordt gegeven passeer ik het monumentje waar drie Huizer jongens door de moffen zinloos werden vermoord en dan bid ik dat zo iets nooit weer zal gebeuren. Zo kom ik langs de dierenweide en ik vond het leuk om in het voorjaar een gans op een nest eieren te zien. Het vijvertje zat vol kikkers en zo zijn er heel wat gezinnetjes gesticht. Ik dacht, dat wordt een jolige boel hier met al die kleine gansjes en kikkertjes. En dan, o mensen, in Rusland gaat een kerncentrale de lucht in. Er kwam een spinazie oogst-verbod, er mocht geen vee in de wei. Weet je nog?

Nou de ganze-eieren waren op z'n Huizers gezegd "schier", en diegene welke jonge kikkers heeft gezien mag zijn vinger opsteken.

Intussen gaan we naar 9.30 uur, dan heeft moeder de koffie bruin en ik ga dan weer over tot de orde van de dag.

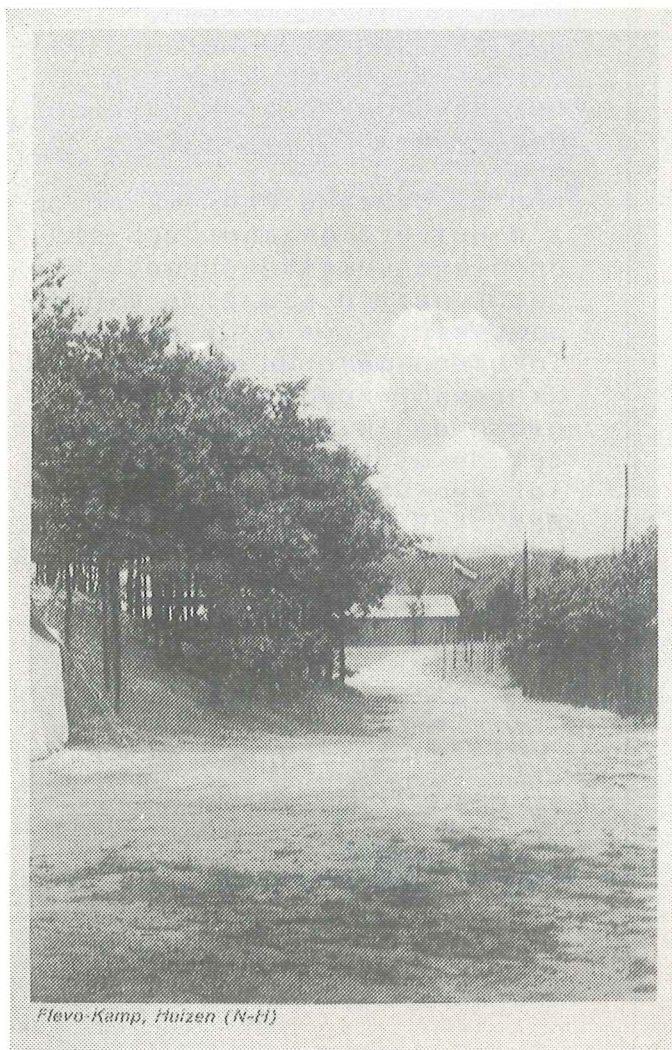
Tot een volgende keer, want ik heb stof genoeg.

De Schipper van de "Vrouwe Jannetje" in de ouwe haven.





„Flevokamp“ van de Algemene Bedrijfsgroepen
Centrale, Huizen N.H.



Flevo-Kamp, Huizen (N-H)

EEN GENTLEMAN IS HEENGEGAAN

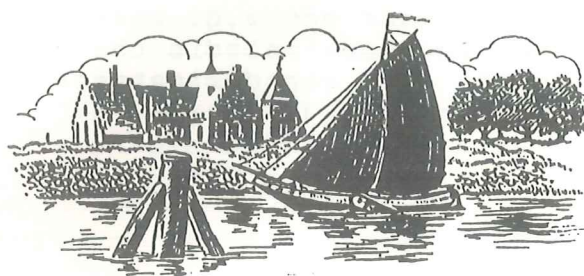
De schipper van Vrouwe Jannetje is op 4 mei zijn laatste reis begonnen. Zijn mens-zijn zal nog lang in onze gedachten blijven. Velen zullen Hem missen, doch als wij maar iets van zijn geest en spirit overgenomen hebben, dan heeft Mijnheer Prins niet voor niets geleefd. Vaarwel, een vriend.



naam en adres bij
de redactie
bekend.

Uit: De Wijkwijzer, 9e jrg.nr.2

1988



Bij de onthulling van het monument "Voor hen die vielen".

Voor allen, die in oorlogstijd
hun leven lieten, moe van 't strijden,
- soms na een zwaar en bitter lijden -
wordt thans, uit enkel dankbaarheid,
door 't Huizer volk, als ereschuld
een machtig monument onthuld.

Een monument voor 't nageslacht
die van hun strijd, hun dood niet weten,
opdat ook door hen worde herdacht
en nimmermeer worde vergeten,
hun moed, hun trouw, maar ook hun lijden
voorafgegaan aan ons bevrijden.

En, wij gedenken in dit uur
ook allen, die in vreemde streken,
door ontbering of door 't vuur
of van heimwee zijn bezweken,
vêr van huis, in d' éénzaamheid,
niemand wetend van hun strijd.

Maar, we weten, dat er waren
die in 't hach'lijkst levenslot,
en bij 't dreigen der gevaren
vast vertrouwden op hun God,
en die hoop, in 's levensend,
is uit hun brieven ons bekend.

En, even wordt het in ons stil
bij 't zien van 't opgerichte teken,
en 't is, als of het zeggen wil:
Wie is er, die er nu durft spreken?
En al die velen, één voor één,
zien wij weer voor ons, als voorheen.

Maar - 't volle leven roept ons weer -
het is, alsof het ons komt wenken:
Zie op de doden niet té zeer,
al moogt ge altijd aan hen denken,
maar, zie op God, die 't leven heeft
en, 't ons nog uit genade geeft.

Wilt ook gedenken, heel uw leven,
de nabestaanden in hun nood,
ook, die in zorg hier achterbleven
gedenken in hun rampspoed groot,
want, 't monument staat tot een spot
zo gij voorbijgaat aan hun lot!

Henk Rebel

Uit: De Huizer Courant van 3 mei 1947.



DE GREBBELINIE, een 75 km lang monument

Aan de hand van een diaserie getiteld "Reservaat of monument" nam de heer Johan Lagerweij op 6 februari 1990 de 110 aanwezigen op de ledenavond van de Historische Kring in de Boerderij mee op een wandeling van Rhenen naar Spakenburg, tot het pontje naar de Eempolder. Hij toonde wat hij en zijn vrouw, wandelend langs de gehele Grebbelinie, waren tegengekomen: enerzijds vestingwerken en andere militaire constructies, stuwen en sluizen, en anderzijds een grote verscheidenheid aan flora en fauna, met grote kennis van zaken op dia gezet. Het oorlogsmonument dat de Grebbelinie is, functioneert anno 1990 duidelijk ook als natuurmonument. Onderstaande is een weergave van hetgeen de heer Lagerweij op 6 februari vertelde en wordt geïllustreerd met foto's van zijn hand.

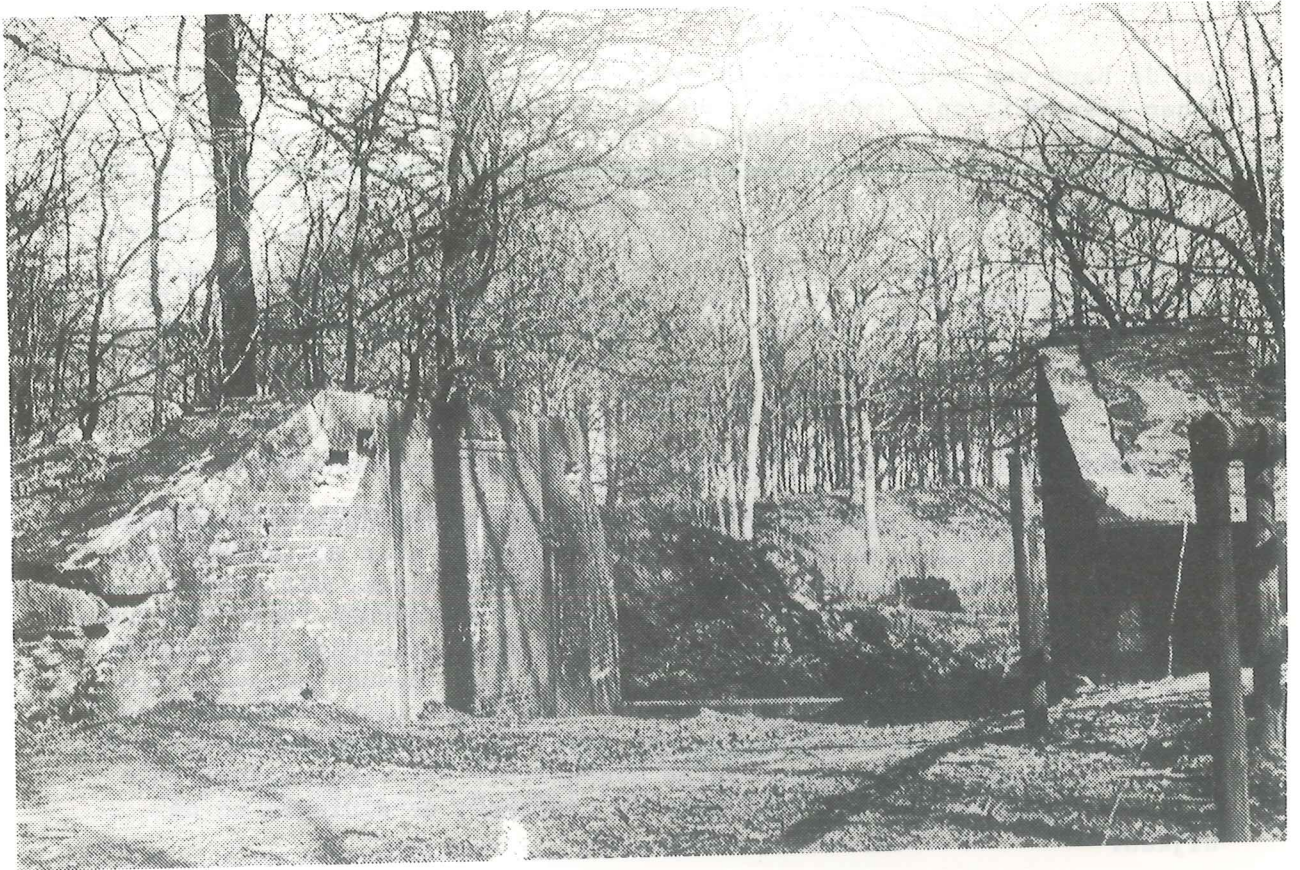
De Grebbelinie

Al ruim twee eeuwen lang loopt vanaf de voet van de Grebbeberg tot aan de boorden van het IJsselmeer een verdedigingslinie, waar met name in mei 1940 (droeve) historie werd geschreven: de Grebbelinie. Dit stelsel van forten, dijken en waterwerken moest "Holland" beschermen tegen indringers uit het oosten. Echter, het Hollandse (of het Nederlandse) leger heeft toen hij gebruikt moest worden in 1940 geen stand kunnen houden achter deze linie: onder meer de opmars van de luchtvaart maakte hem tot een overkomelijke hindernis. En uiteraard heeft nu de voortschrijdende (militaire) technologie de waarde van de Grebbelinie als verdedigingslinie volledig achterhaald. Wat rest zijn de "forten", de sluisjes en de dijken.

Oorspronkelijk was de Grebbelinie niet als verdedigingswerk bedoeld. Nadat Gilbert van Schoonenbeek in de 15e eeuw begonnen was met de vervening van de moerassige grond in de Gelderse Vallei, ontstond natuurlijk behoefte aan afvoerwegen voor de turf. Eerst waren dat de afzonderlijke stroompjes vanaf Veenendaal tot aan de Rijn en van Renswoude naar de Zuiderzee. Toen die waterwegen met elkaar in verbinding werden gebracht, bleek plotseling dat het water dat eerst van Veenendaal naar de Rijn stroomde, nu ook richting Zuiderzee ging stromen. Daar de Rijn circa zes meter boven het niveau van de Zuiderzee stroomde, had dit vérstrekkende gevolgen: het Rijnwater overspoelde namelijk regelmatig de Gelderse Vallei. Gelre voelde er echter niets voor om te betalen voor dijk-aanleg tussen de Grebbeberg en Wageningen, dus nam Utrecht ('t Sticht) zelf maatregelen. De Slaperdijk werd in 1652 aangelegd, zodat het Rijnwater bij overstroming op Gelders gebied zou blijven. Deze Slaperdijk zou later een belangrijk onderdeel gaan vormen van de militaire Grebbelinie, maar werd in eerste instantie dus om waterstaatkundige redenen aangelegd.

Militair

In de 18e eeuw kreeg Holland oog voor de Grebbelinie als militair object. De Nederlandse oostgrenzen zijn militair gezien vrijwel onverdedigbaar, Omdat voor de bestuurders Holland het hart van Nederland was, concentreerde de aandacht zich dus op de verdediging van de 'vesting Holland'. Hiervoor had men de beschikking over drie linies: de IJssel-linie, de Grebbelinie en de Hollandse Waterlinie. Tot en met de Tweede Wereldoorlog heeft de Nederlandse defensie zich hierop georiënteerd. Terecht, want vriend (tot en met de Geallieerden in 1945) en vijand kwamen altijd via de Veluwe binnen, gehinderd als men werd door de Maas, de Waal en de Rijn, waar men omheen moest trekken als men van het zuiden kwam. Via een ingenieus inundatiesysteem waanden 't Sticht en Holland zich veilig achter een overstroomde Gelderse Vallei. De liniedijk direct achter het te overstromen gebied werd bemand door troepen en versterkt met verdedigingswerken.



Damsluis uit 1766 in fort Daatselaar te Renswoude voor de restauratie in 1982.



Damsluis na de restauratie.

Napoleon

Napoleon was de eerste die de militaire waarde van de Grebbelinie uittestte. En Holland werd aardig te kijk gezet: Napoleon wachtte een paar maanden op vorst, alvorens hij eenvoudig over het ijs in de overstroomde Gelderse Vallei 't Sticht binnentrok. Er werd geen schot gelost en de 199 kanonnen die in de Grebbelinie stonden opgesteld deden enkele jaren later dienst bij Napoleons veldtocht in Rusland!

Bijna anderhalve eeuw later (in 1939) werd de danig verwaarloosde Grebbelinie opgekalefaterd en kon een groot deel van het Nederlandse leger erachter plaatsnemen. Met 19e-eeuwse kanonnen stond men het leger van het 'Duizendjarige Rijk' op te wachten ... Boerderijen die in het schootveld stonden werden afgebroken (overigens werden zij na de oorlog weer herbouwd, gesierd met de Nederlandse leeuw in een herdenkingssteen). Aan de voet van de Grebbeberg bleven de kersenboomgaarden echter, op verzoek van de boeren, overeind staan. Via die boomgaarden konden de Duitsers in mei 1940 de Grebbeberg onder dekking naderen. Het verdedigingssysteem dat met zweet was klaargemaakt, werd toen met bloed betaald. Vijf dagen hield Nederland stand aan de Grebbe en dat is de Duitsers toch nog tegengevallen. In april 1945 maakten de Duitsers zich nog op om met alle overgebleven beschikbare middelen de opmars van de Geallieerden naar Holland te stoppen. Gelukkig voorkwam de capitulatie nog meer bloedvergieten aan de Grebbelinie.

Voorbij

Na de Tweede Wereldoorlog was het definitief gedaan met de Grebbelinie als militair defensie-object. Er werd weer niet naar omgekeken, zodat de verwaarlozing al grote vorm had aangenomen toen het toenmalige ministerie van CRM in 1972 de Grebbelinie in haar bezit kreeg. Geleidelijk aan is de restauratie van de oude forten en sluisjes toen ter hand genomen. De heer Lagerweij is daar als aannemer en uitvoerder actief bij betrokken geweest en heeft tijdens de restauraties vele foto's genomen.

Het grootste verdedigingsbolwerk na de Grebbeberg was fort Buursteeg in de Klomp. Al in 1845 doorsneed de spoorlijn van de Klomp naar Utrecht dit machtige bouwwerk. Tegenwoordig is het ene deel onherkenbaar als fort en in gebruik als camping De Batterijen, maar aan de Veense kant van de spoorlijn is de oorspronkelijke opzet van het fort nog goed te zien. In 1980 is de unieke schutsluis onder de grond die de Grift rijk is (Jufferswijk) gerestaureerd, zij het dat de loodzware deur waarmee de sluis destijds gesloten kon worden vanwege de hoge kosten niet meer is aangebracht.

Eén van de mooiste forten ligt in de omgeving van Renswoude, fort Daatse-laar. In 1963 is het deels geruïneerd toen dwars door het fort de riole-ring voor Ederveen werd aangelegd, maar in 1982 is het weer gerestaureerd (onder meer door de heer Lagerweij). Vele authentieke stenen waren intussen verloren gegaan, maar bij de restauratie is gebruik gemaakt van stenen uit dezelfde periode (omstreeks 1766), die beschikbaar kwamen toen in Maartensdijk een boerderij uit die tijd werd afgebroken.

Flora en fauna

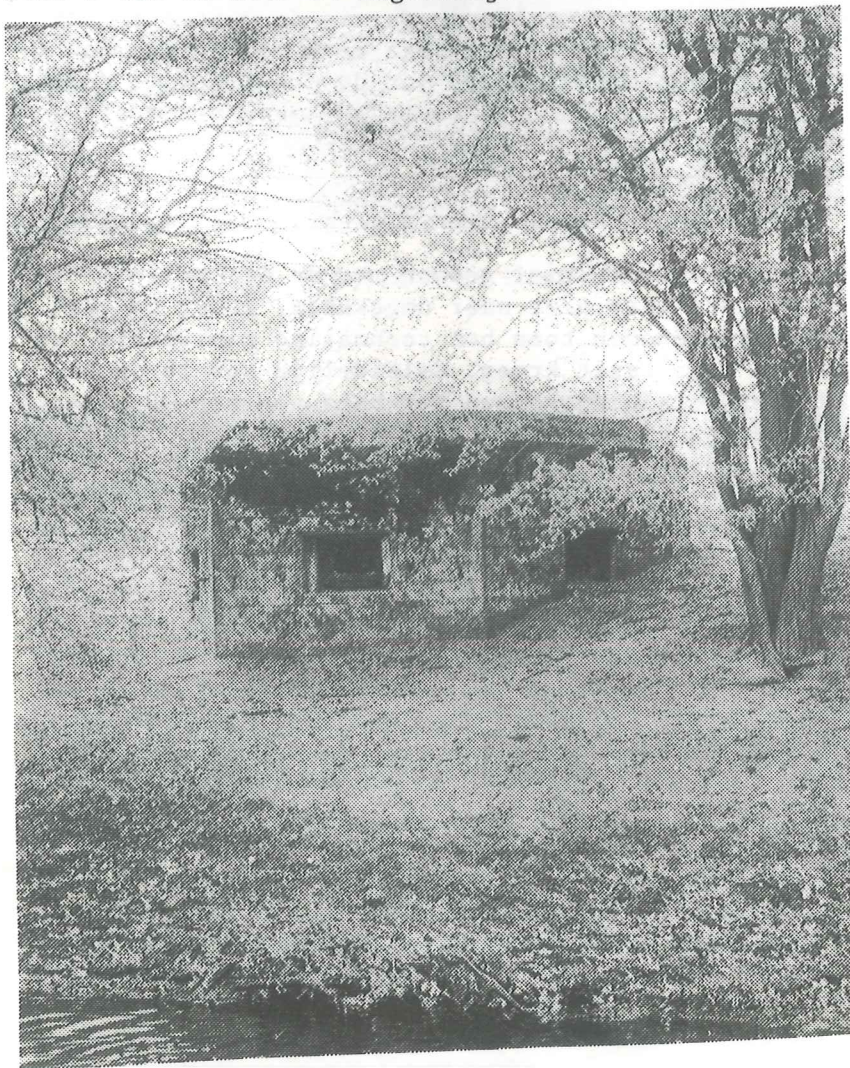
De oude forten en oude dijkjes, vaak nauwelijks te vinden in het landschap, zijn inmiddels geworden tot ware natuurreservaten. Aan de voet van de Grebbeberg bloeit de bergvlier, in fort Daatselaar gagel en de klokjesgentiaan, bloemen die in Nederland langzamerhand vrij zeldzaam zijn geworden. Verder worden langs de Grebbelinie buizerds, haviken, maar ook dodaars (kleine futen) aangetroffen. Ook worden er regelmatig hermelijnen en reebokken gesignaleerd. De Grebbelinie heeft een metamorfose ondergaan van verdedigingsmonument tot natuurmonument. Gelukkig hebben de restauraties van de laatste jaren er toe bijgedragen dat ook de forten weer in hun oude luister zijn hersteld. Staatsbosbeheer heeft inmiddels een fraaie wandeling uitgezet over het zuidelijk deel van de Grebbelinie.

Bronnen:

De Woudenbergse Courant van 28 november 1984.

Het Dagblad 'De Vallei' van 9 januari 1986.

Foto's van de heer J. Lagerweij.



De Hollandse kazemat in
de Schalm te Renswoude.